

*Zegel van de kooplieden van Harderwijk uit 1263.
Randschrift: "sigillum burgensium de herderuwich"*

kwartaalblad van
HERDEREWICH
de oudheidkundige vereniging
van Harderwijk en Hierden

3e jaargang, nr. 1

Maart 1999

Kwartaalblad van "HERDEREWICH"
de oudheidkundige vereniging van Harderwijk en Hierden

In dit nummer:

Van de voorzitter	pag. 2
Van de penningmeester (<i>Contributie 1999</i>)	pag. 2
Aanwinsten bibliotheek (<i>Videotape Bethel 1977</i>)	pag. 2
Zojuist verschenen (<i>Calicotfabriek te Harderwijk</i>)	pag. 2
Beknopte ontwikkelingsgeschiedenis van Harderwijk	pag. 3
De kadastrale atlas van Harderwijk 1832 in wording	pag. 15
Verslag najaarsexcursie (<i>Rhijnauwen en Nieuwersluis</i>)	pag. 22
Notulen van de Algemene Ledenvergadering d.d. 25 febr. 1998	pag. 27
Twaalf eeuwen Telgt	pag. 29
Harderwiekers en/of Hierders, 10 generaties Franken	pag. 30
Samenstelling bestuur en werkgroepen	pag. 32

Van de voorzitter

De jaarvergadering heeft op 25 februari j.l. haar beslag gekregen. Het jaarverslag 1998, de financiële afrekening van datzelfde jaar en de begroting 1999 werden goedgekeurd.

De heren Niek de Jong en Han Vrielink werden resp. tot voorzitter en secretaris gekozen. In de vacature, ontstaan doordat John van Heijst zich niet meer herkiesbaar stelde, werd Jaap de Groot benoemd. Hiermee is het bestuur op één man/vrouw weer voltallig.

De activiteitenagenda voor het jaar 1999 is nagenoeg ingevuld. Het bestuur kan nu op haar eerste bestuursvergadering beginnen met het uitzetten van de koers naar de 21e eeuw.

Niek de Jong (voorzitter)

Van de penningmeester

De acceptgiro "contributie voor het jaar 1999" behoort in dit Vittepraetje te zitten. Mocht u hem niet aantreffen wilt u dan zo vriendelijk zijn die fl. 30.00 op een eigen stortingsbiljet toch nog deze maand over te maken? Bij voorbaat dank!

Aanwinsten voor de bibliotheek:

Videotape "Bethel 1977" van mevr. J.F.Neebt

Gezocht voor de bibliotheek: Bibliothecaris m/v

Zojuist verschenen

Een boekje over de Calicotfabriek te Harderwijk. Na maandenlang onderzoek in het gemeente-archief, rijksarchieven, correspondentie en interviews met deskundigen, is deze gedegen studie over dit stuk werkgelegenheid en industriële ontwikkeling van Harderwijk gepubliceerd.

Een fraai resultaat van de hand van ons lid de heer Joop Kooiman en vormgegeven door ons lid de heer Ton Numan. Zolang de voorraad strekt, verkrijgbaar bij uw penningmeester: Karel Chr. Uittien, J.P.Heyelaan 58, telf. 41 44 31

Winkelprijs f. 17,50

Leden van Herderewich f. 5,00

Beknopte ontwikkelingsgeschiedenis van de stad Harderwijk

door E.J.Feenstra

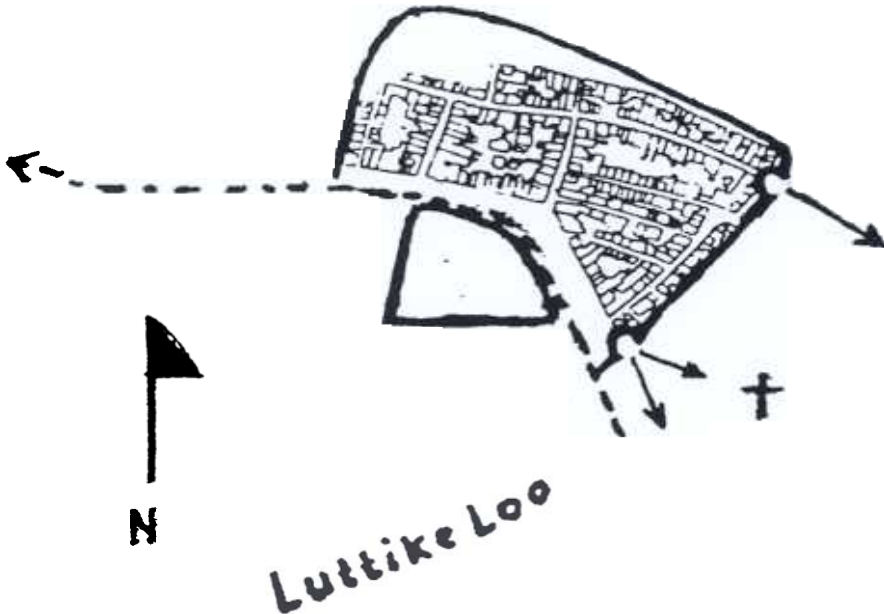
Op grond van historisch onderzoek in met name weinig of niet bewerkte documenten én vanaf 1978 uitgevoerde archeologische waarnemingen en bodemonderzoek, kon de volgende onderstelling over de groei van de stad Harderwijk worden opgesteld. 1)

De ontwikkeling van de (binnen)stad is in 5 fasen te verdelen

Fase 1: 13e eeuw

Op de hoog gelegen zandrichel aan de buitenbocht van een uit zuidelijke richting komende beek ontstond vóór 1231 een nederzetting, die in dat jaar bepaalde rechten kreeg, waardoor ze met een stad werd gelijk gesteld.

In 1294 was sprake van stadsmuren met daarin 2 poorten: op het hoogste punt van de stad de Grote Poort, waardoor de (hoofd)uitvalsweg in algemeen

Fase 1: 13e eeuw

oostelijke richting liep en de Lutteke Poort, waar een weg op de rechter oever

van genoemde (stads)beek naar zuidelijke regionen begon. Gezien het fundament van een dikke muur aan de noordoost zijde van de Grote Marktstraat, waarop vanaf de Grote Poort huizen zijn gebouwd en de omstreeks 1439 aanwezige ruimte noordoostelijk daarvan - waarin toen het Agnietenklooster kon worden gebouwd - zal hier de stadsmuur zijn geweest die de stad in het noordoosten beveiligde.

Het is nog een open vraag waar de westelijke afsluiting was. Maar omdat op drie - op één lijn liggende - plaatsen, namelijk in de Kleine Oosterwijk, op de hoek van de Bruggestraat/Kerkstraat en binnen de voormalige Oranje-Nassau-kazerne, op de hoogte van $\pm 1\text{m. +NAP}$ (ingeklonken) veen werd aangetroffen, wordt aangenomen dat het in die lijn liggende Heer Aaltstraatje die grens zal zijn geweest. De reeds vroeg in de 15e eeuw alhier aan de rand van de stad staande, grote en belangrijke herenhuizen zoals "Erkenraat", pleit voor deze aanname. 2)

Het gebied buiten de stad in de binnenbocht van de beek, tussen de (huidige) Donkerstraat en de beek, werd reeds in 1290 grotendeels in beslag genomen door het Minderbroederklooster. De oorspronkelijke nederzetting/stad lag dus als het ware ingeklemd tussen 2 kloostergebieden en een aangeduide stadsmuur **tegen** de beek op het gunstig hoog gelegen zandgebied.

De bevolking van de nederzetting ressorteerde onder de vóór 1066 gestichte parochiekerk in Ermelo, wat na de stadswording in 1231 tot complicaties geleid zou kunnen hebben. Derhalve werd het uitgenomen (stads)gebied tot een aparte parochie verheven. (Nog eeuwen nadien moest de parochiekerk in Harderwijk een geringe, formele schadevergoeding van 1 lood (± 65 cent) aan de moederkerk in Ermelo betalen).

Omdat er binnen het stadsgebied geen ruimte was voor een kerk (met begraafplaats!), werd een parochiekerk vlak voor de stad "op een steenworp afstand van de Lutteke Poort" gesticht; vandaar dat die poort - naar de in 1316 gegeven naam van de kerk - ook St. Nicolaaspoort werd genoemd. Hoewel de exacte plaats door de aanwezige bebouwing niet kon worden vastgesteld, wezen bodenvondsten in de directe omgeving naar de in de kaartjes 1 en 5 geschetste locatie. De kerk verrees vóór 1250 (en ná 1231?), als we haar

voor het eerst tegenkomen als "de kerk van Selhorst", zo genoemd naar de toenmalige naam van het gebied zuidoostelijk van de stad en deze zal sober van bouw zijn geweest. Naast het hoofdaltaar kwam pas in 1370 een 2e altaar in de kerk. Trouwens, het handjevol inwoners van Harderwijk zou zeker geen grote stenen kerk hebben kunnen bekostigen.

Door de Lutteke Poort ging men ter kerke; een tweede weg vanuit die poort, voornoemde weg naar het Zuiden, leidde langs het St. Nicolaaskerkhof naar de pachthof van het Kapittel van St. Marie in Selhorst en vervolgens via Tonsel naar Ermelo. Het Kapittel bezat veel goederen op de Veluwe. De pacht werd in natura op voornoemde hof verzameld en vandaar per schip over zee en door de Vecht vervoerd naar de zetel van het Kapittel in Utrecht. Mogelijk bevond die hof zich in de buurt van de - op $\pm 150\text{m}$ zuidoostelijk van de Lutteke Poort aangetroffen - zware eikenboomput en werd een noordelijk van die hof staande en daartoe behorende kapel, de kerk in Selhorst, vergroot en tot parochiekerk van de stad verheven.

De kerk, die sinds 1415 haar toren miste, werd in 1524 grondig opgeruimd; de kerkelijke grond werd geheel voor tuinbouw geschikt gemaakt.

Fase 2: 14e eeuw

In 1315 verleende de Gelderse graaf toestemming tot vergroting van het stadsgebied, waarna dat in zuid-westelijke en westelijke richting werd uitgebreid en geheel ommuurd. Als stadsvrijheid werd aan de stad toebedeeld het "land Rumenoge". Dit gebied strekte zich uit vanaf "De Heuvel", waarop de Grote Poort stond en de weg naar de buurschap Tonsel (vanuit de Lutteke Poort dus) tot aan "De Hulst"; de huidige spoorlijn om Harderwijk naar de Lelyhaven was ongeveer de begrenzing.

In 1332 werd officiëel het, door Harderwijkers grotendeels "clandestien" in gebruik genomen, gebied ten noorden van Tonsel tot de zee aan de "Vrijheid van Harderwijk" toegevoegd.

Fase 2: 14e eeuw

In het westen werd in de muur de "Burch", een woning voor de Landsheer gebouwd, die in 1393 reeds voor vrij gebruik aan de stad werd overgedragen. Niet ver daarvandaan verrees, vermoedelijk pas in de 15e eeuw, de Vanghen- of Beulstoren, van waaruit niet alleen de zogeheten schaarwacht (wacht op de weergang op de stadsmuren) werd geregeld, maar waarin ook gevangenen werden ondergebracht. In later tijden bleek de beul in de Burch te wonen. Deze "toren" was een bouwsel, dat vermoedelijk de plaats van een uitgebroken rondeel innam; het vormt geen geheel met de stadsmuur en staat daar enigszins scheef in. 3)

Omstreeks 1336 werd een stadsziekenhuis, tevens "huis voor ouden van dagen" met een eigen kapel gebouwd op de linker oever van de stadsbeek. Dit complex stond in de bocht van de huidige Schoolsteeg.

In 1344 werd begonnen met de bouw van een oratorium, een kapel binnen de stad. Vanaf ±1415 werd deze vergroot tot de nieuwe parochie- of Onze Lieve Vrouwekerk.

Het poortgebouw in de nieuwe stadsmuur, de Smeepoort, waar nu de wegverbinding naar het zuiden begon, werd met het oude stadsdeel verbonden door de "Donkere Straat", die **recht** op de poort aanliep. Evenals bij de Burch ontstond hier al snel een woongebied, hoewel tot diep in de 15e eeuw boerderijen bleven bestaan aan de nabij gelegen Brink. (Was hier reeds vóór 1315 een boerengemeenschap gevestigd die toen bij de stad werd gevoegd?). Dat zich hier smeden vestigden is echter **niet** het geval geweest.

Fase 3: 15e eeuw

Behalve de ingebruikname van de nieuwe parochiekerk met bijbehorende begraafplaats, kenmerkte zich deze periode door 4 gebeurtenissen:

- 1) het graven van een gracht vóór de stadsmuur,
- 2) het verleggen van de stadsbeek,
- 3) de annexatie van een nieuw stadsdeel , een "wijk in het Oosten",
- 4) de komst van vier nieuwe kloosterinstellingen.

Fase 3: 15e eeuw

Niet met zekerheid is te zeggen wanneer met het graven van de in verschillende fasen gegraven "Singelgracht " is begonnen, maar omstreeks 1390 lijkt het meest waarschijnlijk. Om die gracht en de stadsbeek van water te voorzien werd buiten de stad, ter hoogte van de Agnietenlaan, de beek afgedamd en doorgegraven in de richting van de Smeepoort. We kennen haar dan onder de naam "Sijpel". In 1390 wordt namelijk een korenmolen aan de **Sijpel** genoemd. Zodoende verscheen er een extra beveiliging, een waterhindernis, vóór de stadsmuur tussen de Lutteke Poort en de Smeepoort. In een bericht uit 1433 wordt gesproken over een stuk land gelegen aan de stadsgracht tussen deze poorten. Omstreeks 1540 werd dit "beekgedeelte" verbreed tot Singelgracht, maar vóór 1547, zie de kaart van Jacob van Deventer, is de gracht aan beide zijden in noordwestelijke richting doorgetrokken tot de zee.

Het afgedamde, bochtige beekgedeelte ten zuiden van de Lutteke Poort, alsmede de weg door die poort richting Tonsel verloren hun functie en werden, zoals dat ook was gebeurd met het "Kleine Bos" (Lutteke Loo), omgezet in tuingrond (de Hoven). Vanuit de Lutteke Poort werd nu een verbindingsweg met de weg vanuit de Grote Poort aangelegd: de Hierdenseweg.

In 1422 verzocht de Magistraat de Minderbroeders toestemming te geven door hun kloostergebied een nieuwe beek te mogen graven. De oorspronkelijke beek, stromend langs het tracee Luttekepoortstraat - Wolleweverstraat -Bruggestraat, werd nu omgeleid om noordelijk langs de kerk en de Straat van (met) Seven-huysen zeewaarts te gaan stromen. Ook de inlaat van deze beek werd derhalve naar het westen verplaatst. Het water uit de oude beek binnen de stad werd door zeker twee sloten naar de omgeleide beek afgevoerd. Eén afvoersloot werd archeologisch aangetoond; deze was gegraven langs de zuidzijde van de Kerkstraat. De tweede werd "historisch" teruggevonden: in 1452 kocht de stad een perceel grond om er een sloot door te graven om het water "van" (dus langs) de Wolleweverstraat (nu Luttekepoortstraat) naar de omgeleide stadsbeek af te voeren.

Mogelijk is de nieuwe stadsbeek juist daarom langs de Straat van Sevenhuysen gegraven om zo het nog in de 16e eeuw onbebouwde, veel lager

gelegen gebied ten noorden van die straat en de kerk, droog te trekken. (De Vie- of Vijestraat liep in de 16e eeuw van de Smeepoort naar het Kerkplein en werd pas in die eeuw doorgetrokken naar de Hogebruggepoort. Ter plaatse zal voordien nog vee (=vie!) gegraasd hebben.

In de jaren 1434-1437 werden grote hoeveelheden bakstenen (zgn. drielingen van 28 x 13 x 6 cm) vanuit Wilsum aangevoerd, die gebruikt werden voor de bouw van een stadsmuur om de nieuwe wijk aan de zeezijde, Oosterwijk. Noordwestelijk daarvan was nog moerassig land waar landaanwinning plaats vond. De naam van de poort in deze muur - in de latere straat Grote Oosterwijk - naar dat gebied, de Peelenpoort, duidt hierop. (Peel =moeras).

Door het opruimen van de oude stadsmuur ontstond een ruimte, de later zo genoemde Vischmarkt. Vandaar dat de huizen aan de zuidwest zijde meer naar voren gebouwd konden worden. Op, en niet tegen, het muurgedeelte langs de noordzijde van de Grote Marktstraat werden nu huizen gebouwd. 4)

Toch was er binnen de stad nog voldoende ruimte voor het stichten van maar liefst vier kloosters. Omstreeks 1429, dus vóór de ommuring van de Oosterwijk, verrees het Agnietenklooster. In 1445 werd de begrenzing "binnen" de Oosterwijk nauwkeurig vastgesteld.

Dan werden in de Straat van Sevenhuysen enige huizen ingericht voor uit Zwolle afkomstige Fraters. In de kapel behorend bij dit "Fraterhuis" werd later het Pesthuis van buiten de stad ondergebracht.

Oomstreeks 1466 werden voor het eerst de Grauwe Zusters genoemd. In hun klooster werd in 1584 de Munt gevestigd. Dit klooster deed sinds 1814 dienst als kazerne.

Het vóór 1457 gestichte Catharinaklooster was de vijfde kloosterinstelling die Harderwijk rijk was, de begijnen niet meegerekend, die oorspronkelijk woonden aan de weg naar de St. Nicolaaskerk buiten de Lutteke Poort, toen Kerkweg geheten.

Fase 4: 16e eeuw tot 1585

Het voornoemde gebiedje buiten de Peelenpoort werd als het "Nieuwe Blok-huis" bij de stad gevoegd en aan de zeezijde bemuurd. Op de noordelijke punt verrees een versterkt gebouw, de Nieuwe Burch ook wel 't Kasteel" genoemd, waarin de "stedebedwinger" (stadhouder) resideerde. In dit gebied werd een garnizoen soldaten gelegerd om de in deze periode opstandige burgerbevolking in de stad onder de duim te houden. E.e.a. gebeurde in 1519 op last van hertog Karel van Gelre. In 1581 werd dit gehate bolwerk gedeeltelijk afgebroken; vijf jaar later mocht molenaar Aart Aartsen er zijn Hulhorstermolen neerzetten.

Fase 4: 16e eeuw

Tevoren, vanaf 1512 werd de stad extra beveiligd. Vóór de Singelgracht werd, vanaf de Smeepoort tot even voorbij de Grote Poort, een aarden wal opgeworpen. Een dito wal verscheen aan de binnenzijde van de muur om de Oosterwijk "achter de Nonnen", doorlopend tot het Nieuwe Blokhuis. Daarom werden enkele percelen en woningen aan het eind van het Oliestraatje (nu Molenstraat) geruimd en verhuisde de oliemolen uit dat straatje naar een andere locatie in de stad. Bovendien werd in 1528 tussen de Lutteke Poort en de Smeepoort enkele meters achter de bestaande muur, een tweede muur opgetrokken. In 1911 werd deze grotendeels omgehaald. (De oude muur aldaar werd in 1623 geslecht).

Nog in 1442 was sprake van slechts 3 poorten, lees poort-**gebouwen**: Grote, Lutteke en Smeepoort. Maar waar tot nu toe in de stadsmuur aan de zeezijde slechts twee doorgangen waren - waarin bij zeer hoge waterstand in gleuven waterkerende balken konden worden geplaatst - verzezen nu ook poortgebouwen: de Hogebruggepoort (voor het eerst genoemd in 1527; vanaf 1639 tevens Harderwijks eerste vuurtoren) en de Lagebrugge- of Vischpoort (sinds 1537, en deel uitmakend van de nieuwe stadsmuur om de Oosterwijk!). De poorten werden zo genoemd naar de, een eind ervoor aanvangende, ver in zee doorlopende pieren: de "bruggen". Sinds 1438 dienden ze om aan het uiteinde afmerende (handels)-schepen te kunnen laden of lossen die door de ondiepte niet dichterbij de stad konden komen. (De werkzaamheden moesten met de hand geschieden; het gebruikmaken van een kruiwagen was niet toegestaan. Ook mochten er geen schepen of boten aan de bruggen vastgemaakt, noch netten aan te drogen gehangen worden. E.e.a. is dus in tegenstelling met verschillende afbeeldingen!)

Binnen de stad werden enkele nieuwe straten aangelegd: de Viestraat werd verlengd naar de Hogebruggepoort, terwijl de Donkerstraat ±1525 naar die straat werd doorgetrokken. Via een klein straatje (Brinkstraat) bleef de laatste met de Brink verbonden. Achter de Wolleweverstraat (nu Luttekepoortstraat) werd een perceels-afscheidingssloot gedempt waarop de latere Keizerstraat (nu Kleine Haverstraat) werd aangelegd. De (Grote) Haverstraat werd opgehoogd.

Fase 5: vanaf 1585.

Omstreeks 1585 werd Harderwijk voor de laatste maal bevestigd. Er werden vier bastillons opgeworpen en daarvoor en ertussen een brede vestinggracht gegraven met aan de buitenzijde een zware, ruim 1 m. dikke, bakstenen muur. Om te verhinderen dat een eventuele vijand de buitenwand van de gracht zou doorsteken, zodat deze leegstroomde waardoor de vijand sneller de stad kon naderen, werd deze - enkele jaren geleden groten-deels opgeruimde - zogenaamde contre-scarpmuur gebouwd. 5)

Fase 5: vanaf 1585

Westelijk van de stad verscheen het bastillon de Korte Dood, op de plaats waar eertijds de kalkbranderij was. Het tweede bastillon verrees ten zuiden van de Smeepoort. Een dito werk werd aangelegd ten zuiden van de Lutteke Poort, waaronder het St. Nicolaaskerkhof en een gedeelte van de "Houtkamp" verdwenen en waarom het aldaar gevestigde Pesthuis naar binnen de stad verhuisde. (Nu is daarop de parkeerplaats Houtwal aangelegd!). Op het vierde bastillon Keelaf kwam later een windmolen; omstreeks 1876 de gasfabriek en

Noten:

1. *In de volgende artikelen werd over dit onderzoek geschreven:*

Herderewich Kroniek

<i>jaargang</i>	<i>VII</i>	<i>blz. 17</i>	<i>Archeologische waarnemingen in Harderwijk</i>
	<i>XI</i>	<i>blz. 14</i>	<i>Klootschieten in Harderwijk</i>
	<i>XII</i>	<i>blz. 1</i>	<i>Het ontstaan van Harderwijk</i>
	<i>XIV</i>	<i>blz. 22</i>	<i>Archeologische waarnemingen buiten de stadsmuur</i>
	<i>XIV</i>	<i>blz. 42</i>	<i>Windmolens en oude wegen</i>
	<i>XV</i>	<i>blz. 2</i>	<i>Stille wateren in diepe gronden</i>

Historisch Jaarboek Harderwijk

<i>1992</i>	<i>Handel en visserij door Harderwijkers vóór 1600</i>
<i>1993</i>	<i>Een oude muur?</i>

Westerheem

<i>1980 blz. 282</i>	<i>Archeologische waarnemingen in Oud Harderwijk</i>
<i>1984 blz. 150</i>	<i>Het ontstaan van Harderwijk</i>

Schilders Nieuwsblad tussen 18-7 en 12-9-1985 in zeven afleveringen

- Een wandeling door Harderwijk in de 15e eeuw*
29-6 en 2-7-1987 Harderwijk sloop zijn stadsmuur

Verborgene steden van H. Sarfaty blz 170/2.

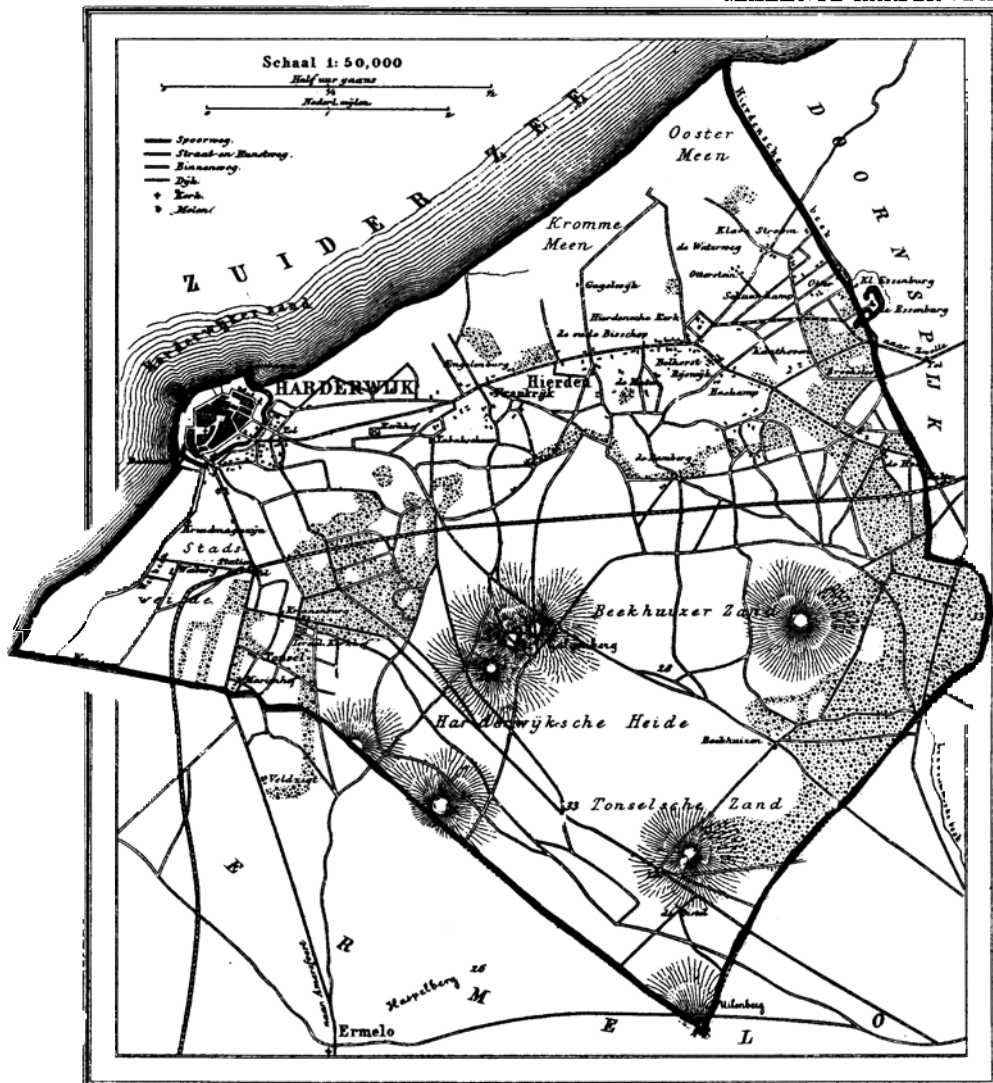
2. *Ons inziens is het promoveren van de nederzetting tot stad, een verdedigbaar bolwerk, uit politiek oogpunt gedaan, zoals dat ook met Hattem en Bunschoten (op vijandig Utrechts gebied) gebeurde. Met het steeds beter bevaarbaar worden van het zuidoostelijk bekken van de Zuiderzee (waaruit omstreeks 1175 het voordien aanwezige hoogveen was verdwenen) nam de mogelijkheid toe het graafschap Gelre, via deze moeilijk bereikbare noordoosthoek, vanuit zee binnen te dringen. De aanwezigheid van een bolwerk zou het gevaar van overzees binnenvallen kunnen indammen. Was de graaf er toch niet geheel gerust over, gezien zijn verzoek op een strategisch punt in het achterland een stad te mogen stichten? Zijn in 1291 gedane verzoek werd wel ingewilligd, maar de stad Staverden is nooit van de grond gekomen.*
3. *Voor de veronderstelling dat de Vanghentoren een stadspoort(gebouw) zou zijn geweest, is geen enkel historisch noch archeologisch bewijsmateriaal voorhanden.*
4. *In het fundament van de voormalige stadsmuur langs de Grote Marktstraat werd onder een huis een dichtgemetseld poortje aangetroffen. Een toegangspoortje vanuit het klooster of kloostergebied naar de stad?*
5. *Een stuk van de contre-scarpmuur is bewaard gebleven en prijkt nu op het grasveld aan de Scheepssingel.*

DE KADASTRALE ATLAS VAN HARDERWIJK 1832 IN WORDING

door J.J.H.Kooiman

PROVINCIE GELDERLAND

GEMEENTE HARDERWIJK

1865

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

3349 Bunders 6600 Inwoners.

1. Inleiding

In Gelderland is de Stichting Kadastrale Atlas Gelderland 1832 al jaren bezig om de kadastrale gegevens uit 1832 uit te geven in de vorm van atlassen. De kaarten en overige gegevens voor de atlassen worden in elke provincie door vrijwilligers overgenomen uit het archief van de Dienst van het Kadaster en de Openbare Registers. Daarna worden die gegevens in een atlas per kadastrale gemeente gepubliceerd.

Momenteel is ongeveer de helft van de atlassen van de Gelderse kadastrale gemeenten klaar. Van onze buurgemeenten is die van Putten in 1993 uitgegeven die van Nunspeet in 1998.

Zo'n atlas is goed te gebruiken voor o.a. geschiedkundig-, genealogisch- en geografisch- (wetenschappelijk) onderzoek zonder noodzakelijke raadpleging van de oorspronkelijke archiefstukken.

De Kadastrale Atlas Harderwijk 1832 is in bewerking. De tabellen uit de registers zijn klaar. De verklarende tekst ook. Aan de kaarten wordt nog gewerkt.

2. Het Kadaster

Eeuwenlang zijn gegevens over onroerend goed in registers vastgelegd voor een belastinggrondslag. Vroeger heette belastingheffing op onroerend goed "verponding". Uit de tijd van Keizer Karel V stamt de benaming "kohier" voor belastingregister. De term kohier wordt nog tot op de dag van vandaag in ons belastingstelsel gebruikt.

De nationale staat kreeg steeds meer zeggenschap. Normalisering van verschillende belastingssystemen in provincies, graafschappen, enz. werd gewenst. In 1809 startte het Franse Keizerrijk met de invoering van een geheel nieuw systeem van onroerend goed registratie. In ons land werd dat systeem ingevoerd bij keizerlijk decreet van 21 oktober 1811. Het begin van ons Kadaster is dan een feit.

Na het ontstaan in 1815 van ons nieuwe Koninkrijk wordt hier het oorspronkelijk Franse kadastrale systeem gehandhaafd.

De doelstellingen van het systeem zijn:

- het leveren van een grondslag voor het heffen van grondbelasting;
- het dienen van de rechtszekerheid inzake de registratie van onroerend goed.

3. Gegevens in de atlas.

De atlas bestaat uit twee tekstboekjes en uit een portefeuille met kaarten. De tekst bevat de belangrijkste gegevens uit de OAT (Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel) en uit de Kadastrale Legger.

De OAT-gegevens in de atlas betreffen de perceelnummers, de benaming van het onroerend goed (zoals huis, erf, schuur, weiland enz.), de oppervlakte, de belastingklasse, het bedrag van het fictieve belastbare inkomen uit dat onroerend goed en de naam van de eigenaar.

Verder is de tarieflijst voor de belastingheffing vermeld. Uit de Kadastrale Legger komt de alfabetische lijst van eigenaren met hun naam, voornaam, woonplaats, beroep en de oppervlakte van hun bezit.

De kaarten zijn overgetekend van de minuut-plans die oorspronkelijk zijn getekend op papier van 100 X 67 cm. De kopieën in de atlas zijn verkleind naar formaat A3.

De oorspronkelijke schaal van de detailkaarten is 1:1250, 1:2500 of 1:5000, afhankelijk van de bebouwingsdichtheid. De verzamelkaart heeft meestal schaal 1:20.000.

4. Iets over Harderwijk

a. De opmeting

Pas in 1827 begint men in Harderwijk met de eerste opmeting, zestien jaar na de landelijke invoering van het nieuwe kadastrale systeem!

De landmeter vraagt hulp en steun. Hier volgt de tekst van zijn brieven aan de gemeente.

Harderwijk den 13 July 1827

Opmeting der Stad Harderwijk

Binnen weinige dagen met de opmeting dezer stad zullende begonnen worden, heb ik het evenwel nodig geacht, om alvorens met deze operatie een aanvang te nemen, UED. Achtbrn welmenende hulp en goede diensten ter bevordering van mijn werk en tot het in stand brengen van eene juiste kadastrale kaart dezer stad, in te roepen.

Voor eerst, dat, om bij het opmeten der straten en stegen, geen belemmering of tegenstand door het omverrijden mijner instrumenten of bakens, of door het in den weg staan van eenig volk te ondervinden, het allernoodzakelijkst wezen zoude, om mij eenige adsistentie van wegen Politie te doen toekomen.

Ten anderen, dat UED. Achtb. mij zeer verplichten zoudt, om bij het meten der huizen een boden of andere geëmployeerde mede te geven, ten einde de

eigenaren vooraf te waarschuwen, en men alzoo niet lang voor gesloten deuren behoeft te staan.

Ten derden, zoude het zeer waarschijnlijk zijn, dat bij het opmeten der huizen, en het geen achter dezelve mogt leggen, ik, waar de localiteit zulks veroorloofd, genoodzaakt zoude zijn, om van achter van het eene huis in het andere te gaan zonder dat de bewoner van het laatste zulks wist, en zonder dat den boden of eenig ander gemployeerde dit zou kunnen bekend maken, te dien einde wensch ik dat het UED. Achtb. moge goedvinde, om door de nodigen publiciteit de eigenaren of bewoners te inviteren, zulks in diergelijke gevallen, zonder eenig oponthoud toe te laten.

Ten vierden zullen de eigenaren of bewoners der huizen, ook behooren te gedogen, dat men waar het vereischt wordt, in een of meer hunner kamers of vertrekken inmetingen doet, zonder mij door dikwijls niets beduidende voorwendsels in mijne werkzaamheden op te houden.

En ten vijfden zullen de eigenaren of bewoners der huizen, verplicht zijn, om mij alle de nodige renseignementen te geven, welke ik tot het behoorlijk effectueren mijner werkzaamheden, zal nodig oordeelen.

De Landmeter der 1e Klasse van het Kadaster in Gelderland D. Heere Gzn.

Harderwijk den 3 October 1827

Opneming der namen van de eigenaars

De meting dezer stad afgelopen zijnde en een begin met de opneming van de namen der eigenaren maken wilde, moet ik UED Achtb. nogmaals verzoeken om mij bij deze gewigtige operatie ook alle mogelijke bijstand te verlenen.

Die ten gevolge zoudt UED. Achtb. mij zeer verpligten, iemand te willen chargeren, die het best met alles bekend, en mij daarin de geschikste aanwijzing zoude kunnen doen.

Ook moet ik UED. Achtb. verzoeken, om mij te willen informeeren, of de perceelen die door de stad in erfpacht zijn overgedaan, ten namen der stad, dan wel der erfpachters op de Alfabetische lijst behooren gesteld te worden.

Met eene spoedige rescriptie zult UED. Achtb. mij bijzonder verpligten.
De Landmeter der 1e Klasse van het Kadaster in Gelderland D. Heere Gzn.

b. Indeling in secties

In april 1827 verdeelt de landmeter, samen met de burgemeester, de gemeente in vijf kadastrale secties. De begrenzing van de secties is, voor zover mogelijk, natuurlijk en onveranderlijk. De secties A, B en D zijn ongeveer even groot. Sectie C is veel groter, sectie E veel kleiner.

Sectie	naam	grootte in hectaren
A	Hierden ten noorden	528.02.30
B	Hierden ten zuiden	501.44.45
C	de heide	1.689.36.72
D	Tonsel	518.31.89
E	de Stad	36.79.32

		3.273.94.68

c. Bebouwing

In sectie E (de Stad) staan 744 gebouwen, waarvan 617 huizen. Hierden heeft ruim 90 huizen, Tonsel 13.

Elk gebouw wordt op zijn huurwaarde geschat, en op grond van 75% van de werkelijke huurwaarde in meer dan twintig verschillende belastingklassen ingedeeld.

Het hoogste tarief is fl.225,= het laagste fl. 3,= per jaar.

Naast de ruim negenhonderd huizen waren er andere gebouwen:

- Windkorenmolens

Er zijn drie korenmolens, alle drie van het type standermolen. Zij zijn elk voorzien van twee paar molenstenen die tegelijk en onafhankelijk van elkaar kunnen werken. De klasse-indeling is gebaseerd op de staat van de molens en op hun ligging.

De Stadsmolen van molenaar Hendrik van Apeldoorn, perceel sectie D nr. 716, is van de eerste klasse.

De Walmolen van molenaarster Wed. Willem Leenen, perceel sectie E nr. 22, 'wat meer vervallen', is van de tweede klasse. Deze molen stond waar nu de hoofdingang van het Stadhuis is.

De Hierdermolen van molenaar Jan van Zomeren, perceel sectie B nr. 175, ligt 'minder gunstig in de buurschap Hierden', en is daarom ingedeeld in de derde klasse.

De geschatte opbrengst van de molens is resp. 440, 300 en 200 gulden.

- Grutterijen

De grutterij van Albert Bade aan de Jodenkerksteeg, sectie E nr. 357, 'is in eene goede staat, wel ingericht en wordt door een paard in beweging gebracht, echter van geene groten omvang', is van de eerste klasse, de geschatte opbrengst is 70 gulden.

De andere grutterij, van Johannes Lambertus Barenburg, gevestigd in de Schoenmakerstraat, sectie E nr. 508bis, is 'van kleinere omvang', behoort tot de tweede klasse, en heeft een geschatte opbrengst van 50 gulden.

- Een leerlooierij

Gelegen bij de Grote Poort, sectie E nr 615, bezit schoenmaker Hendrik van Raalten een leerlooierij bestaande uit 'de looi en drie kalkkuipen van verschillende grootte met loodsen en werkplaats'.

Geschatte opbrengst: 60 gulden

- Een bierbrouwerij

Pieter de Vroom is eigenaar van de brouwerij op de hoek van de Smeepoortstraat en de Brouwersteeg, in de tabel omschreven als:

"Bierbrouwerij genaamd de Leeuw, met eene brouwketel groot 43 vaten en een beslagkuip groot 16 vaten 24 kannen, verder met een volschip, mouterij met eene ees. Deze brouwerij is in eene goede staat en maakt 's jaarlijks ongeveer 44 brouwsels". De geschatte opbrengst is 80 gulden.

(sectie E nr 701. Dit pand is afgebrand op 27 januari 1998 waarbij helaas drie dodelijke slachtoffers waren te betreuren)

- Verder zijn veel **stallen, koetshuizen, pakhuizen, schuren en tuinhuisen** in de registers vermeld

d. De grondeigenaren

De burgerlijke gemeente Harderwijk bezit de helft van de totale oppervlakte. Het grondbezit van de privé eigenaren vertoont onderling grote verschillen, zowel in grootte als in gebruik van de grond.

Van de 491 personen bezitten er elf elk meer dan twintig hectare.

Vijf van de aangeduide elf 'grootgrondbezitters' hebben elk meer dan 50 hectare. Opmerkelijk is de nauwe familieband tussen de zes grootste grondeigenaren. Met uitzondering van baron Nahuis zijn zij via de Van Westervelds door huwelijk familie van elkaar.

Een overzicht van de elf grootste privé grondeigenaren:

	oppervlakte in hectare
1. Jonkheer Samuël Jan Sandberg, lid der 2e Kamer van de Staten- Generaal, Zwolle	532.17.54
2. Baron mr. Pieter Corneil Nahuis, raadsheer, Oost-Indiën	119.97.80
3. Willem Jan de Vries, controleur van het kadaster, Zutphen	78.10.13
4. Heribert van Westerveld, rentenier, Harderwijk	63.44.16
5. Hendrik OptenOord, agent, Zutphen	56.65.28
6. Hendrik Hop, koopman, Hierden	47.51.73
7. Wed. Wouter Lubbertsen, landbouwster, Hierden	44.32.90
8. Wed. Loge Gelderman, logementhoudster, Harderwijk	37.13.51
9. Wed. Frank Woutersen, landbouwster, Hierden	31.72.70
10. Mevrouw de Wed. Oettinger, rentenierster, Amersfoort	21.43.98
11. Wed. Hendrik Ardelerhof, landbouwster, Hierden	21.11.70
Totaal	1.054.61.43

e. Tot besluit

In 1832 ligt de kadastrale gemeente Harderwijk grotendeels op droge Veluwe zandgronden en gedeeltelijk op de laaggelegen Zuiderzee-kuststrook.

Woonkernen zijn:

- ☀ het dorp Hierden met 93 huizen in de secties A en B
- ☀ het gehucht Tonsel met 13 huizen in sectie D
- ☀ de stad Harderwijk met 617 huizen in sectie E

In de soorten van eigendom beslaan stuifzand en heide samen ruim 40% van de oppervlakte. Cultuurgrond bestaat voornamelijk uit bouwland (825 percelen), hakhout (601 percelen), tuinen (396 percelen) en weiland (238 percelen).

Het belastbaar inkomen is vastgesteld op ruim fl. 38.000.=

In de categorie huizen worden er zeven geschat op fl. 225.= belastbaar inkomen, het hoogste huizentarief. Het laagstgeschatte huis, een muurhuisje in de St. Annastraat, perceel sectie E nr. 597, moet fl. 6.= opbrengen.

De uitgave van al die gegevens in een atlas vereist gedetailleerd onderzoek van de kadastrale bronnen. Dat onderzoek geeft ons een nauwkeurig beeld van Harderwijk en Hierden rond het jaar 1830. Het werk van de kadastrale ambtenaren van toen is in die bronnen tot op de dag van vandaag beschikbaar. Wij mogen dankbaar en trots zijn op hun nalatenschap, die van groot cultuurhistorisch belang is en blijft!

De Najaars excursie 1998 naar de Nieuwe Hollandse Waterlinie

Door R. van der Schaaff

Op Donderdag 10 September hield de heer Van Broekhoven een lezing over "De Nieuwe Hollandse Waterlinie". In aansluiting hierop werd de najaars excursie gehouden op 10 oktober naar enkele hoogtepunten van diezelfde waterlinie. Door een toeval kreeg de redactie twee verslagen van de excursie. Het eerste verslag staat in ons vorige nummer. Dit enthousiaste verslag willen we u echter niet onthouden. Gaat u de volgende keer ook mee?!

10 oktober. Weersverwachting: buien en kans op een opklaring.
Zaterdagochtend om 09.00 uur verzamelen op de parkeerplaats Vondellaan hoek Cremerstraat. Het was droog, winderig en nog niet helemaal licht toen we om 08.45 uur daar arriveerden. We waren niet de eersten. Bij de begroeting bleek al dat het een prettige dag zou worden. Er heerste een prima stemming. De bus arriveerde en wij waren compleet, dus instappen en om 09.00 uur precies reden we weg. Harderwijk uit, richting Amersfoort, via de snelweg. Wat een verschil om dit nu eens met de bus te doen. Geen zorgen om het verkeer, een mooie hoge zit om de bekende omgeving nu eens van een heel ander standpunt te bekijken. Over het water en de polder kwamen de eerste opklaringen al in zicht. Bij Amersfoort verlieten we de snelweg om via De Treek, Leusder heide, Boswachterij Austerlitz en het Zeisterbos in Zeist te belanden.

De bossen waren prachtig. Hier en daar al aan het verkleuren, soms al aan het kaal worden; een compleet ander landschap dan het poldergebied tussen Harderwijk en Amersfoort. In Zeist konden we al rijdend een blik werpen op het stadhuis, Slot Zeist en het postkantoor bewonderen. We hadden in onze begeleider een gids, die ons goed geïnformeerd hield.

Na Zeist weer een duidelijke verandering van landschap. We kwamen in het stroomgebied van de Kromme Rijn, een parklandschap, veel weiland, omzoomd door bomen, meest kleine boerderijen, maar ook grote huizen en oud bos, zoals bij Amelisweerd. Dat deze streek al ontdekt is door toeristen blijkt uit de vele kleine, gezellig lijkende aanlegplaatsen. Via Bunnik arriveerden we bij Ridderhofstad Rhijnauwen, een achttiende eeuws landhuis. We verlieten de bus en staken de Kromme Rijn over om in het poortgebouw van een kopje koffie met gebak te genieten. Het landhuis en bijbehorend poortgebouw zijn tegenwoordig in gebruik als jeugdhierberg. De opzet is wel wat anders dan vroeger. We werden bediend en hoefden niet zelf af te wassen.

Na de koffie en veel gezellig gepraat op weg naar ons eerste doel, Fort Rhijnauwen. Door de poort, over de buitengracht wandelden we het bos in. Goede paden, maar daar wij verkozen om een kortere route te nemen, door het bos. kwamen we er achter dat de naam Rhijnauwen goed gekozen is. Het woord "auwen" betekent oever, of drassige grond en dat ligt hier langs de Rijn. Drassig was het, maar door voorzichtig onze weg te zoeken waren er geen slippartijen. We passeerden een lieflijk huisje met een grote W op de gevel, de W van wachtershuisje. Later hoorden we dat het fort meestal geen bezetting had, maar dat het toezicht aan een burgerwachter werd overgelaten die daar mocht wonen. We kwamen bij een hek, waarbij een bordje stond dat we hier konden wachten op de gids, maar liepen gewoon door, het fort in. Het binnenterrein, een grasvlakte met oude bomen en heel opvallend een grote kerkklok. Deze klok is afkomstig uit de Utrechtse St. Lucaskerk. Aan de rand van het grasveld staat een Oorlogsmonument waar een man met onderhoud bezig was. Het duurde even tot de gids kwam en dus hadden we de tijd om alles goed in ons op te nemen.

De gids, Bob Aartsen, stelde zich voor en vertelde eerst over het Monument. In de laatste wereldoorlog werd het fort gebruikt als opslagplaats voor de Duitse troepen, maar ook werden er executies uitgevoerd. Niemand weet precies hoeveel Nederlanders en Belgen hier zijn omgebracht. Schattingen lopen uiteen van 250 tot 600 personen. Slechts van een handjevol is de naam achterhaald. Elk jaar wordt hier een doden-herdenking gehouden. De kerkklok wordt daarbij geluid.

We gingen naar gebouw A, het vroegere kruithuis. Daar kregen we een diapresentatie over de geschiedenis van het fort. Die begint in 1672, het "Rampjaar". In het voorjaar verklaarden Frankrijk, Engeland, Münster (Bommen Berend) en Keulen de Republiek de oorlog. Lodewijk XIV trok met 120.000 man, onder leiding van generaals als Congé, Turenne en Luxemburg, via Keulen ons land binnen. Ze staken bij Lobith de Rijn over en bedreigden Holland. Op instigatie van Jan de Wit werd Hollands grootste vijand, het water, te hulp geroepen. Dijken werden doorgestoken en Holland werd beschermd door een ring van water, een waterlinie. Prins Willem III, die was benoemd tot "kapitein-generaal voor 1 veldtocht", trok zich met zijn legertje van 30.000 man terug achter deze linie. Zij voltooiden de inundaties en versterkten de gevaarlijkste punten; het begin van Fort Rhijnauwen.

In 1815 werd door Koning Willem I besloten de Hollandse- en de Utrechtse Waterlinie te vervangen door de Nieuwe Hollandse Waterlinie, iets verder naar het oosten en lopend van Muiden tot aan de Biesbosch. Tussen 1815 en

1885 werd hieraan gebouwd; Fort Rhijnauwen werd in zijn huidige vorm tussen 1868 en 1871 gerealiseerd. Na deze uitleg begonnen we aan een rondwandeling over en door het fort. We hoorden van alles over het fort, maar dat niet alleen. We zagen prachtige staaltjes van metselwerk in de gewelven en de metersdikke muren.

Door de militaire status is het gebied altijd beschermd geweest. Bij de bouw werden materialen van overal aangevoerd, waarbij ook veel zaden werden meegevoerd. Als bescherming werden bomen geplant, dieren vonden er een schuilplaats en dit alles maakte het een zeer speciaal stukje natuur van ruim 30 ha. In 1982 kreeg Staatsbosbeheer het toezicht over dit gebied. Zij zorgen nu voor onderhoud van het fort en bescherming van de natuur.

De verhalen wisselden elkaar; af van de slaapplaatsen voor de militairen tot de winter-slaapplaatsen voor wel 10 soorten vleermuizen. Van de remises voor de kanonnen tot het gebruik van brandnetels als medicijn. Van het nutteloos worden van het fort door de opkomst van de luchtvaart tot het vogelbestand rond het fort.

We zagen buizerds rondvliegen en diverse soorten watervogels in de binnengracht. Ook hoorden we over het liefdesleven van de vleermuis en het paringsgedrag van de reeën. Uitgebreid werd stilgestaan bij het verschil tussen de "spiegels" van reegeit en reebok. Al wandelend waren er steeds verrassende doorkijkjes op die natuur vanaf de hoge wallen op de flankbatterijen en de bomvrije gebouwen. We hoorden van "ronduites" en "reduites", heel veel Franse namen voor de diverse onderdelen, maar hoe kan dat anders; het fort werd gebouwd in de tijd dat de Franse taal in de mode was en naar ideeën van de Belgische vestingbouwkundige generaal Brialmont. Het fort is nooit gebruikt waarvoor het gebouwd is, maar het is zeker dat Stadhouder Willem III, als hij het nu zou kunnen zien, geen spijt zou hebben van zijn beslissing om het daar neer te zetten. Een in alle opzichten overweldigend geheel.

Na deze uitgebreide rondwandeling waren we toe aan een rustperiode voor de voeten en een versterking van de inwendige mens. Daar was op gerekend. In het hoofdgebouw van de Ridderhofstad Rhijnauwen was de tafel reeds gedekt en konden we genieten van een eenvoudige, doch uitgebreide, voedzame en smakelijke maaltijd. We hadden veel om over te praten en dat gebeurde ook. Het uitzicht op de Kromme Rijn, compleet met roeiers, kanoërs en ezeltjes in de wei, maakten van het geheel een fijne hap(pening). Eigenlijk was het te kort, maar we moesten verder. Er stond nog een fort op het programma.

Fort Nieuwersluis.

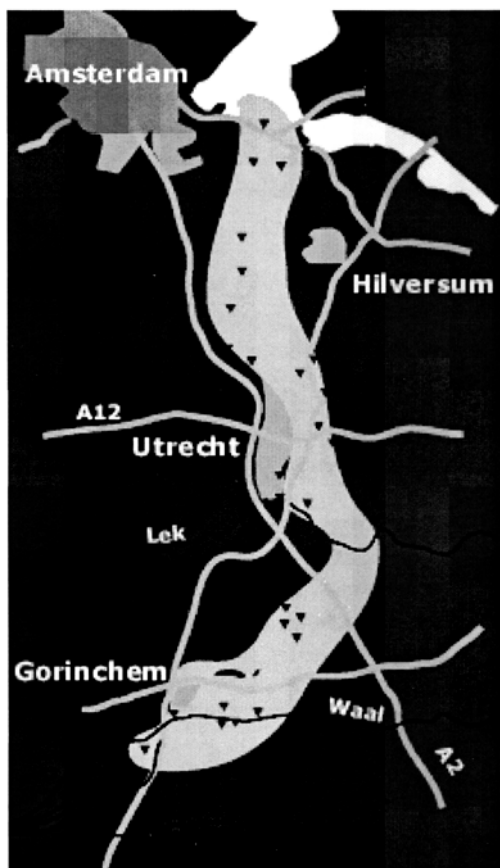
Natuurlijk reden we daar niet regelrecht naar toe. De route liep deels door Zuid-Utrecht, waar we gewezen werden op speciale woningbouw, gepleegd door diverse woningcorporaties; dan een noordelijke koers om nabij Zuilen aan de Vecht te komen. Die werd gevolgd. Vele mooie buitenhuizen, Slot Zuylen, Kasteel Nijenrode, tot we Nieuwersluis bereikten. Hier verlieten we de bus en wandelden naar het daar gelegen fort. Er waren twee gidsen beschikbaar, maar helaas weinig tijd. We kregen hier ook weer uitleg over fort en natuur. Haalden natte voeten in het hoge gras en moesten goed uitkijken om geen vieze voeten te krijgen daar waar het gras laag was. Het gebied wordt onderhouden door Natuurmonumenten, die als grasmaaiers een aantal koeien laat rondlopen. Aan de vlaaien te zien, vinden die dieren het gras best van goede kwaliteit. Het fort (en het plaatsje) dankt zijn naam aan de nieuwe schutsluis, die daar in de 15e eeuw in de Nieuwe Wetering werd gebouwd. Het oudste fort, gebouwd in 1673 diende om de sluis te beschermen. Die sluis lag toen midden in het stervormige fort. Dat fort bestond uit twee delen, aan weerszijden van de Vecht. Met de aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie werd het huidige fort gebouwd op het westelijke deel van de oude versterkingen. De bouw duurde van 1880 tot 1882. Heel goed is de strategische plaats van dit fort te zien. Het beschermt nu niet meer de schutsluis, maar wel de inundatiesluis in de Vecht, de spoorlijn en de wegen langs de rivieren en de vaart daarop.

In 1851 werd een bomvrije toren met gracht en ophaalbrug toegevoegd. Toen kort daar- na bleek dat door het verbeterde geschut het bomvrije niet meer zo bomvrij was, werd ze in korte tijd door 5000 arbeiders van een dikke laag aarde voorzien. Er werd een bomvrije kazerne en remises gebouwd. Dit alles is nu te bekijken. De bomvrije kazerne werd tijdens de mobilisaties voor de 1ste en 2e wereldoorlog nog gebruikt voor legering van militairen. De Duitsers gebruikten deze ruimte als munitiebergplaats. Hier was ook een gevangenis gevestigd, sommigen van ons mochten er even in en gelukkig kwamen ze er ook allemaal weer vlot uit. Na 1945 bleef het fort eigendom van het Ministerie van Defensie. Het werd eerst gebruikt als landelijke commandopost van de B.B. Uit die tijd stamt nog de gedeeltelijke aanwezige bescherming tegen aanvallen met atoombomben. Daarna werd het Korps Mobiele Colonnies er gevestigd. Sinds 1995 is Fort Nieuwersluis in beheer bij Natuurmonumenten.

Bij de bomvrije toren mochten we naar binnen, op voorwaarde dat we onze mond dicht hielden, hetgeen niet iedereen lukte. De eerste overwinterende vleermuizen waren al aangekomen en die mochten niet verstoord worden. Wonderlijk te zien hoe deze beestjes totaal opgevouwen tegen de muren en de zoldering hangen. Toen we dit gezien hadden kreeg de weerman eindelijk

gelijk, het regende. Niet erg, want we moesten toch terug naar onze bus. Eerst Nieuwersluis uit. Langs het "Stoute Soldaatje", gelegen tegenover de voormalige Willem III kazerne, de strafinrichting voor militairen, nu in gebruik door Justitie. Daar ligt ook de vroegere inundatiesluis. Helaas geen fotostop mogelijk. Weer langs de Vecht, weer mooie huizen, o.a. Vreedenhoff, met één van de mooiste smeedijzeren tuinhelken van ons land. Bestemming werd "Piet Heyn", tussen de Loenerveense en Loosdrechtse Plassen. Daar werd een laatste koffie(???) stop gehouden om daarna terug te rijden naar Harderwijk. Helaas was er geen tijd om ook deze stad uitgebreid te bezoeken, maar neemt U van mij aan, deze stad is ook zeker de moeite waard om eens uitgebreid door te wandelen. Hier namen we afscheid van elkaar.

Een zeer goed verzorgde excursie, een heel prettig gezelschap en een weerman die niet zijn zin kreeg, waren de ingrediënten voor deze zeer geslaagde dag.

Plattegrond van de linie

Notulen van de Algemene Ledenvergadering d.d. 25 februari 1999 in de zaal van de Plantagekerk

1. Opening

De vice-voorzitter, dhr. N.C.R. de Jong, opent de vergadering om 20.00 uur met een woord van welkom.

2. Diapresentatie

Dhr. H.Wien uit Harderwijk verzorgt vervolgens twee fraaie diapresentaties. Eerst "Een wandeling door Brugge" en daarna "Kuieren door Oud-Harderwijk", een serie die dhr. Wien zo'n 15 jaar geleden samenstelde. De aanwezigen genieten van de bijzonder mooie dia's, de schitterende begeleidende muziek en het interessante commentaar bij de dia's over Harderwijk. In zijn dankwoord zegt de vice-voorzitter o.a. dat dhr. Wien ons weer eens getoond heeft dat er in Harderwijk nog heel veel moois is om te behouden. Ons daarvoor inzetten is beter dan te klagen over hetgeen allemaal verdwenen is.

3. Pauze en heropening van de vergadering

Notulen Algemene Vergadering 19 februari 1998
De notulen worden ongewijzigd vastgesteld.

4. Jaarverslag

In zijn inleiding op het jaarverslag memoreert de vice-voorzitter hoe het jaar 1998 voor Herderewich niet bepaald onder een gelukkig gesternte begon. De voorzitter, dhr. Hilbers, en de secretaris, dhr. Numan, moesten om gezondheidsredenen stoppen met hun bestuurlijke werkzaamheden. Dhr. Hilbers is helaas nog steeds niet geheel hersteld. Namens de vergadering wenste de vice-voorzitter hem veel sterkte toe. Dhr. Numan kan gelukkig weer werk voor Herderewich verrichten.

Dankzij dhr. Kooiman, die het redacteurschap voor een jaar op zich nam, kon het "Vittepraetje" blijven verschijnen. Dhr. De Jong zegde hem daarvoor namens de vereniging dank.

Drie van de lezingen in 1998 hadden Harderwijk als onderwerp. Ook werden drie lezingen door leden van Herderewich zelf verzorgd. De opkomst bij die lezingen was hoog, gemiddeld 60 toehoorders.

De werkgroepen verrichtten meer activiteiten in 1998. De werkgroep Genealogie publiceerde de Volkstelling van 1838. Verder is een fotoarchief van Harderwijkse panden opgestart en een onderzoek naar deze panden opgezet.

Herderewich is, samen met Het Veluws Museum, bezig om op het nieuwste medium, het Internet, te verschijnen.

Het Veluws Museum, de Vereniging Gelre en Herderewich organiseerden in 1998 een tweedaags symposium, "Gelders Atheen", waarmee werd herdacht dat 350 Jaar geleden de Gelderse Academie te Harderwijk werd geopend.

Op de nieuwste aanwinst van de vereniging, een video-monitorcombinatie, wordt vervolgens een band vertoond, die een uitgebreide impressie geeft van het symposium. Het is de bedoeling, dat de vereniging met deze monitor op stands, bij Open Monumentendagen e.d., iets van de activiteiten van Herderewich zal tonen.

Dhr. De Jong noemt vervolgens de plannen van Herderewich voor de naaste toekomst:

- op 11 maart a.s. is een extra ledenvergadering uitgeschreven waarop allereerst dhr. Kroeze, chef afdeling Ruimtelijk Beleid van de gemeente Harderwijk, de plannen van de gemeente t.a.v. de bouw op het Bastion "De Houtwal" uiteen zal zetten, waarna de leden en het bestuur van gedachten zullen wisselen om tenslotte tot een verenigingsstandpunt over deze plannen te komen.
- de agenda zal enigszins gewijzigd worden: i.v.m. vakanties dreigen zowel de kleine als de grote excursie in de knel te komen; voor de lezing in november is gedacht aan een voordracht over boerderijen, zulks in het kader van 1999 "het Jaar van de Volkscultuur"; het Veluws Museum zal een tentoonstelling organiseren over dat onderwerp.

De vereniging zal dit jaar uitgeven

- een boekje over de Harderwijker Callicot-fabriek, geschreven door Joop Kooiman; de lay-out is verzorgd door Ton Numan (maart 1999);
- een boekje over het Lager Onderwijs in Harderwijk en Hierden door Koos van der Spek (tweede helft 1999);
- een artikel: "*Beknopte ontwikkelingsgeschiedenis van de stad Harderwijk*" dat, met toestemming van de schrijver, in het komende "*Vittepraetje*" zal verschijnen.
- de statuten zullen door dhr. Ton Numan worden aangepast aan het nieuwe Burgerlijk Wetboek en aan de volgende jaarvergadering worden voorgelegd

De redactie van "*Vittepraetje*" zal dit jaar bestaan uit dhr. Rob K.S. Beute (hoofd redacteur), mevr. Gijsje Verwijs-ten Hove en dhr. Karel Chr. Uittien. Tenslotte dankt de vice-voorzitter allen die in 1998 werkzaamheden voor de vereniging hebben verricht en hij spreekt de hoop uit, dat hun enthousiasme zal overslaan op andere leden, zó dat ook anderen willen deelnemen aan werkgroepen.

5. Financieel overzicht 1998, begroting 1999 en verslag kascommissie

De vergadering gaat accoord met het overzicht, de begroting en het verslag. Tot nieuw lid van de kascommissie biedt zich aan dhr. M.J.M. van Broekhoven waarmee de vergadering van harte accoord gaat.

6. Afscheid van dhr. J. van Heijst en verkiezing bestuursleden

De vice-voorzitter neemt afscheid van dhr. Van Heijst en vermeldt in zijn dankwoord dat John vanaf 1990 deel heeft uitgemaakt van het bestuur. Eerst gedurende 5 jaar als secretaris en daarna trad hij nog eens 3 jaar op als pr-man en verzorger van de verslaggeving van de lezingen. Hij heeft daarmee veel werk verricht voor de vereniging, waarvoor dhr. De Jong hem namens de vereniging zeer hartelijk bedankt en een attentie overhandigt.

Vervolgens worden bij acclamatie benoemd dhr. N.C.R. de Jong tot voorzitter, dhr. J.C.Vrieling tot secretaris en dhr. J.C. de Groot tot lid. Er resteert één vacature.

7. Rondvraag

Dhr. Vrieling vraagt, t.b.v. dhr. Vink uit Zoetermeer, wie er informatie kan verschaffen over het luchtvaart-geleidelicht van Harderwijk. Enige leden zeggen toe e.e.a. eens te zullen navragen.

Daarna sluit de voorzitter de vergadering.

TWAALF EEUWEN TELGT *(Plaatsing op verzoek van onze zustervereniging te Ermelo)*

Binnenkort verschijnt onder de titel "Twaalf eeuwen Telgt" een boek over de geschiedenis vanaf het jaar 806 over de Ermelose buurtschap Telgt. De auteur hiervan is H. van Hartskamp.

Op bijna 300 bladzijden wordt verhaald wat bekend is over de mensen, boerderijen en bedrijven in de buurt. De hoofdmoot van het boek is gewijd aan de bewoningsgeschiedenis van de afgelopen 150 jaar. Het staat vol met genealogische gegevens. Vroeger was praktisch heel Telgt familie van elkaar.

In het boek wordt ook duidelijk waar vanouds De Pels en Kindergoed lagen; waar de naam Stoffelsteeg vandaan komt, waar - en welke Telgtenaar kent die naam nog?- de Muuziksebeek stroomt. Het boek is verkrijgbaar bij :

A. Hoogenboom, Riebroekseweg 55, 3853 PB Ermelo, telf. 0341~559903.

De prijs bedraagt fl. 39,90. Eventuele verzendkosten fl.10,00

De opbrengst van het boek zal worden besteed aan een sociaal of cultureel doel in Telgt.

HARDERWIEKERS en/of HIERDERS.

Door Renate Uittien-Jacobs, werkgroep Genealogie.

In aansluiting op "De familie Franken" in "Vittepraetje" van december 1997, een stamreeks van mevr. R.Petersen-Franken, die aansluit op dat artikel.

Stamreeks Franken

De Romeinse cijfers vóór de kantlijn zijn de generatienummers. Onderstaande stamreeks is dus een overzicht van 10 generaties van het geslacht waaruit de Hierdense familie Franken is voortgekomen.

- X Reintje FRANKEN, geb. Hierden 8-8-1930, tr. Harderwijk 20-5-1953 Johannes Gerhardus PETERSEN, geb. Harderwijk 24-9-1923, kalvermes-ter, overl. Harderwijk 18-2-1983, zn. van Peter Petersen, visser, schipper HK48, en Elisabeth Jansen.
- IX. Lubbert FRANKEN, geb. Hierden 31-12-1897, landbouwer, oa. Broek-steeg, overl. Hierden 27-1-1969, tr. Harderwijk 31-8-1921 Teunisje TIM-MER, geb. Hierden 29-11-1898, overl. Hierden 6-7-1952, dr. van Gerrit Timmer, landbouwer, en Aaltje van den Berg.
- VIII. Wiene FRANKEN, geb. Hierden 16-1-1870, overl. Hierden 2-2-1937, tr. Harderwijk 15-1-1896 Reintje WOUTERS, geb. Harderwijk 11-1-1875, overl. Harderwijk 7-8-1918, dr. van Lubbert Wouters en Aaltjen Franken
- VII. Lubbert FRANKEN, geb. Hierden 23-4-1831, landbouwer (1858), overl. Hierden 4-3-1895, tr.(burg.stand) Harderwijk 1-9-1858 Lubbertje van de Bunte, geb. Hierden 4-4-1831, overl. Hierden 11-4-1894, dr. van Drees Gerrits van de Bunte, daghuurder en Jannetje Aarts Hop.
- VI. Jan Wijne FRANKEN, geb./ged.(Ned.herv.) Hierden 27/28-4-1793, land-bouwer, huis nr.7 te Hierden, overl. Hierden 18-7-1855, tr. Harderwijk 2-6-1820 Dirkje Lubberts van Grevenhof, ged.(Ned.herv.) Hierden 4-3-1792, overl. Hierden 12-4-1860, dr. van Lubbert Willemsen van Gre-venhof, landbouwer en Aaltje Jans.

- V. Wijne Jansen FRANKEN (geslachtsnaam aangenomen 1812 nr. 91), ged.(Ned.herv.) Hierden 2-4-1760, landbouwer, overl. Hierden 2-3-1827, tr.kerk(Ned.herv.) Hierden 30-12-1792 Geertje Gerrits GROTEN, ged.(Ned.herv.) Harderwijk 21-6-1771, overl. Hierden 1-1-1830, dr. van Gerrit Willems den Grooten en Harmtje Jans.

- IV Jan Japikse FRANKEN, ged.(Ned.herv.) Harderwijk 11-7-1711, begr. Harderwijk 29-1-1768, tr.kerk(Ned.herv.) Hierden 10-5-1739 Marritien Jans, ged.(Ned.herv.) Harderwijk 21-12-1713, begr. Harderwijk 9-11-1772, dr. van Jan Petersen en Reijntje Barents.

- III. Jacob FRANCKE, ged.(Ned.herv.) Harderwijk 12-12-1679, begr. Harderwijk 17-2-1734, tr.kerk(Ned.herv.) Harderwijk 24-2-1704 Beertje Jans, ged.(Ned.herv.) Harderwijk 12-8-1683, begr. Harderwijk 14-9-1729, dr. van Jan Jacobs en Jannetje Hendriks.

- II. Franck CORNELISSEN, geb. Hierden, ged.(Ned.herv.) Harderwijk 28-3-1641, begr. Harderwijk 1-7-1698, tr.kerk(Ned.herv.) Harderwijk 17-6-1674 Aaltjen Beerts, geb. Hierden, ged.(Ned.herv.) Harderwijk 18-6-1641, dr. van Beert Aaltsen en Aaltje Lubberts.

Cornelis HENDRIKSEN, geb. Hierden ca. 1598, ged.(Ned.herv.) Harderwijk 14-11-1638, tr.kerk(Ned.herv.) Harderwijk 1-11-1637 Fennetje Francken, geb. Hierden, dr. van Franck Beerds en Weijme Beerds.

De werkgroep genealogie beschikt over nog veel meer genealogisch materiaal. Belangrijke hulpbronnen voor het vervaardigen en controleren van dat materiaal zijn de zogenaamde klappers. Klappers zijn lijsten met samenvattingen van genealogische bronnen zoals bijvoorbeeld de huwelijken van Harderwijk over een bepaalde periode met daarin op alfabetische volgorde bijvoorbeeld de bruiden en bruidegoms en/of de geboorteplaats en/of de wederzijdse ouders. Dergelijke klappers kunnen natuurlijk ook de geboortes of overlijdens zijn. **En nu komt het: voor het maken van deze klappers kunnen we nog wel vrijwilligers gebruiken.** Mensen die de nodige uren willen besteden aan het intikken van gegevens uit de burgerlijke stand, bevolkingsregisters o.i.d. Vrijwilligers kunnen zich opgeven bij elk bestuurslid of lid van de werkgroep genealogie.